

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут

Кафедра правоохоронної діяльності

Сворак С. Д., Гуменицька В.В.

**ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ
ПІДХОДИ**

**Методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи
здобувачів денної форми здобуття освіти
спеціальності К9 Правоохоронна діяльність**

**Івано-Франківськ
2025**

Затверджено на засіданні кафедри правоохоронної діяльності навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол № 4 від «12» листопада 2025 року)

Схвалено Науково-методичною радою навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол № 2 від «25» листопада 2025 р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол № 5 від «29» грудня 2025 р.)

Рецензенти:

Медицький Ігор Богданович - доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної діяльності Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Андріюк Володимир Володимирович - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Сворак С.Д., Гуменицька В.В. Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи. Методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи здобувачів денної форми здобуття освіти спеціальності К9 Правоохоронна діяльність. Івано-Франківськ: навчально-науковий юридичний інститут Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2025. 22 с.

Методичні вказівки з навчальної дисципліни «Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи» містять перелік тем та планів щодо самостійної роботи; схематичні та теоретико-аналітичні завдання; контрольні питання; перелік необхідної для вивчення літератури. Розраховані на здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності К9 Правоохоронна діяльність.

© Сворак С. Д., Гуменицька В.В., 2025

© Карпатський національний

ПЕРЕДМОВА

«Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи» - теоретична та базова навчальна дисципліна, що має на меті оволодіння здобувачами вищої освіти системою сучасних теоретичних знань про загальні правові явища та державні інститути, розуміння функцій держави, форм та суб'єктів реалізації цих функцій, правових основ правоохоронної діяльності, дотримання основних принципів реалізації правоохоронної функції держави. Вона закладає основу для розуміння права як соціального регулятора та держави як основного інституту управління суспільством.

Навчальна дисципліна покликана сприяти засвоєнню здобувачами комплексу знань щодо доктринальних підходів до визначення поняття «правоохоронна функція держави», що становить комплексний пріоритетний напрямок державної політики, цілісного уявлення про правоохоронну діяльність держави, її значення та роль у забезпеченні правопорядку.

Здобувачі повинні, насамперед, бути глибоко обізнані з основними принципами, закономірностями і механізмами, що визначають функціонування держави і права, оволодіти понятійним апаратом та науковими категоріями, що становлять підґрунтя для правотворчої та правозастосовчої діяльності, а також розвинути правову культуру і свідомість правоохоронців.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є загальні закономірності виникнення, розвитку та функціонування держави і права, вивчення сутності, завдань і основних аспектів правоохоронної діяльності, її місця в структурі державної влади, детальний аналіз правоохоронної функції держави як однієї з основних пріоритетних напрямків державної політики.

Вивчення загальних закономірностей виникнення, функціонування та розвитку державно-правової дійсності, які є предметом дослідження даної дисципліни, допомагає вирішувати правові проблеми, пояснює, як закони впливають на суспільство і як їх реформувати для досягнення справедливості й ефективності. Навчальна дисципліна «Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи» є базою для розуміння формування законодавства, напрямків діяльності правоохоронних органів і розробки політики ефективної діяльності держави у сфері захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, законності та правопорядку. Відповідно питання опанування дисципліни є необхідною складовою якісної підготовки фахівців в галузі безпеки та оборони.

Самостійна робота здобувачів спрямована на вивчення та поглиблення тих питань або окремих їх аспектів, які не охоплюються лекційним курсом і не виносяться для обговорення на семінарських заняттях. Тому здобувачі повинні

самостійно вивчити ці питання і підготувати на них відповіді, враховуючи методичні вказівки та рекомендації, що містяться в даному навчально-методичному виданні.

Основними джерелами вивчення курсу «Правоохоронна функція держави: теоретико-правові підходи» для здобувачів денної форми здобуття освіти спеціальності К9 Правоохоронна діяльність є:

1. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
2. Тополевський Р. Б. Теорія держави і права : навч. посібник / Р. Б. Тополевський, Н. В. Федіна. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
3. Теорія держави і права в схемах та таблицях: навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. — К.: «Хай-Тек Прес», 2020. — 296 с.
4. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
5. Тицька Я. О. Теорія держави і права : навчальний посібник / Я. О. Тицька, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва, Н. В. Атаманова, Н. Б. Арабаджи. Міжнародний гуманітарний ун-т. – Одеса, 2021. - 193 с.
6. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛЮБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
7. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. П. Власенко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарєва. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с.
8. Бобровник С.В. Загальна теорія права: академічний курс. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
9. Історія правоохоронних органів України [Електронний ресурс] : підручник / С. В. Банах, А. В. Грубінко, В. В. Савенко, В. З. Ухач. - Тернопіль : ЗУНУ, 2021. - 232 с.
10. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2021. – 568 с.
11. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
12. Судові та правоохоронні органи України : підручник / В. В. Дараган, О. П. Бойко, Т. Г. Бадалова та ін.; 2-е вид., доп. і перероб.– Дніпро : ДДУВС, 2023. – 436 с.
13. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
14. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій / М. М. Пендюра. – К. : 7БЦ, 2023. 468 с.
15. Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник / М. А. Макаров, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, Ю. В. Терещенко, С. В. Харченко. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. - 656 с.
16. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Теорія права: стан і перспективи. К.: Університет «Україна», 2022. 208 с.
17. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.
18. Фатхутдінова О.В., Куненко І.С., Максимова Л.О., Хлабистова К.В. Теорія держави і права : підручник. К.: КНТ, 2022. 328 с.

ТЕМА 1. ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ДЕРЖАВИ

8 год.

Виникнення держави є предметом дослідження низки гуманітарних і соціальних наук — філософії, історії, політології, соціології та юриспруденції. Упродовж століть сформувався широкий спектр концепцій, які намагалися пояснити походження, еволюцію та соціальне призначення держави. Розгляд витоків державності у різних народів світу потребує насамперед розмежування двох основних цивілізаційних моделей — європейської та східної (азіатської), адже вони мають суттєво відмінні культурні, економічні та соціально-політичні передумови виникнення державних інститутів.

Поглиблене дослідження поняття й сутності держави неможливе без аналізу феномену державної влади, її природи та родових характеристик, а також без чіткого визначення державного суверенітету як базової ознаки державності. Водночас, розкриваючи причинні зв'язки становлення державної влади, формування системи публічних органів, процесів політизації соціального управління, слід наголосити, що на виникнення держави впливали різні групи чинників — економічні, соціальні, військові, культурні, релігійні тощо. При цьому кожний народ проходив власний шлях одержавлення, що зумовлює специфіку розвитку державних інституцій у кожному конкретному історичному випадку.

Ключовим для розуміння сутності держави є поняття влади, зокрема публічної політичної влади, яка є родовою категорією щодо поняття «держава». Тому важливо розглянути владу як загальносоціологічну категорію: її сутність, ознаки, різновиди, а також специфічні риси саме публічної політичної та державної влади.

Вивчення інституту суверенітету народу вимагає попереднього уточнення того, що означає термін «народ» у конституційно-правовому вимірі. Потрібно детально проаналізувати ознаки народного суверенітету, його прояви та співвідношення із суверенітетом держави, не оминаючи аналізу положень Конституції України, які закріплюють принципи народовладдя, первинності влади народу та здійснення ним суверенітету.

Питання для самостійної роботи:

1. Особливості виникнення держави в різних народів світу.

1.1. Європейський шлях виникнення держави.

1.2. Азіатський шлях виникнення держави.

2. Багатозначність поняття «держава» у науковій доктрині.

3. Поняття та сутність державної влади.

3.1. Влада як соціальне явище: поняття, ознаки та її різновиди.

3.2. Співвідношення політичної і державної влади. Взаємозв'язок державної влади та держави.

3.3. Поняття та ознаки державної влади.

4. Суверенітет держави як її ключова ознака.

4.1. Поняття та ознаки державного суверенітету.

4.2. Співвідношення понять «державний суверенітет», «народний суверенітет», і

«національний суверенітет»: подібності та відмінності.

5. Концепція демократичної держави.

5.1. Суть та значення концепції демократичної держави.

5.2. Історичні та сучасні шляхи становлення демократичної держави.

6. Сучасна держава: загальна характеристика. Перехідний тип держави.

Ключові поняття: держава, державна влада, публічна політична влада, державний суверенітет, народний суверенітет, національний суверенітет.

Теоретико-аналітичне завдання:

1. Чи завжди політична влада є державною? Наведіть приклади політичної влади, яка не є державною.

Схематичне завдання:

1. Зобразіть у вигляді схеми основні елементи демократичної держави. Розташуйте в її основі, на вашу думку, ключові принципи (наприклад, верховенство права, права людини, поділ влади). Інші елементи (вільні вибори, політичний плюралізм, громадянське суспільство тощо) розмістіть відповідно до їх взаємозв'язку з базовими принципами».

Питання для самоконтролю:

1. Які основні історичні етапи розвитку концепції державного суверенітету?
2. Дайте визначення державного суверенітету та назвіть його основні ознаки.
3. Які існують види державного суверенітету?
4. Порівняйте поняття «державний суверенітет» і «народний суверенітет».
5. У чому полягає різниця між «народним» і «національним» суверенітетом?
6. Чи може існувати конфлікт між державним і народним суверенітетом?
8. В чому суть національного суверенітету?
9. Що таке влада?
10. Назвіть основні різновиди влади та охарактеризуйте їх.
11. Здійсніть визначення поняття публічної політичної влади.
12. В чому полягає специфіка державної влади?
13. Охарактеризуйте державу як носія державної влади.
14. Сформулюйте основні положення концепції демократичної держави.
15. Які, на вашу думку, шляхи становлення та розвитку демократичної держави в Україні.
16. В чому сутність формаційного підходу до типології держав?
17. Які особливості цивілізаційного підходу до типології держав?
18. Назвіть основні ознаки сучасної держави.
19. Що таке перехідний тип держави? Наведіть приклади держав перехідного типу у сучасному світі.
20. Які основні проблеми характерні для держав перехідного типу?

Література

1. Скаун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.

2. Тополевський Р. Б. Теорія держави і права : навч. посібник / Р. Б. Тополевський, Н. В. Федіна. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
3. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
4. Тицька Я. О. Теорія держави і права : навчальний посібник / Я. О. Тицька, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева, Н. В. Атаманова, Н. Б. Арабаджи. Міжнародний гуманітарний ун-т. – Одеса, 2021. - 193 с.
5. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
6. Бобровник С.В. Загальна теорія права: академічний курс. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
7. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2021. – 568 с.
8. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
9. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
10. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій / М. М. Пендюра. – К. : 7БЦ, 2023. 468 с.
11. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.
12. Фатхутдінова О.В., Куненко І.С., Максимова Л.О., Хлабистова К.В. Теорія держави і права : підручник. К.: КНТ, 2022. 328 с.

ТЕМА 2. ФОРМА, МЕХАНІЗМ ТА АПАРАТ ДЕРЖАВИ. ПРАВООХОРОННА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ

8 год.

Метою вивчення цієї теми є комплексне з'ясування змісту категорії «форма держави», яка відображає організацію та функціонування державної влади, а також визначення основних чинників, що впливають на формування форми держави та її складових елементів. У межах теми необхідно охарактеризувати ключові елементи державної влади, що визначають тип державного правління, державний устрій та державний політичний режим.

Першочергово слід звернутися до історичної еволюції поняття «форми держави» — від трактувань мислителів античного світу через середньовічні уявлення до концепцій, сформованих у добу підготовки та проведення буржуазних революцій у країнах Західної Європи. Важливо наголосити, що категорія «форма держави» посідає одне з центральних місць у сучасному державознавстві, оскільки забезпечує всебічне розуміння механізмів організації державної влади.

Здобувачам належить з'ясувати зміст поняття форми правління та охарактеризувати її основні різновиди — монархію і республіку, включно з їх історичними формами. Слід виявити специфіку одноособових, спадкових та колегіальних виборних форм правління, проаналізувати особливості формування

державних органів та їх структури. Особливу увагу необхідно приділити різновидам обмеженої монархії — дуалістичній та конституційній, виокремивши їх характерні риси.

Здобувачі повинні навести приклади сучасних держав та охарактеризувати їх залежно від форми державного устрою. Окремо слід розкрити сутність демократичного державно-правового режиму та його основних різновидів: парламентської демократії, демократично-ліберальної та національно-демократичної моделей. Водночас необхідно дати характеристику антидемократичного політичного режиму та його проявам, зокрема авторитарному та тоталітарному.

Здобувачі освіти мають опанувати основні принципи організації та діяльності державного апарату в умовах сучасної державності. Особливого значення набуває принцип поділу державної влади, тому необхідно проаналізувати його історичні витоки, етапи становлення, зміст та сучасне теоретико-правове наповнення.

Важливо з'ясувати критерії класифікації органів державної влади. Необхідно чітко розмежовувати поняття державного підприємства, державної установи та державного органу, звертаючи увагу на їх суттєві відмінності.

У сучасних умовах особливого значення набуває правоохоронна функція держави, яка є одним із ключових напрямів державної політики у сфері забезпечення законності та правопорядку. Тому необхідно приділити особливу увагу завданням і повноваженням органів, що реалізують цю функцію: Національної поліції України, Служби безпеки України, прокуратури, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Державної прикордонної служби України, судових органів та інших суб'єктів правоохоронної діяльності.

Питання для самостійної роботи:

- 1. Співвідношення типу, змісту і форми держави.**
- 2. Історичні різновиди монархії та республіки як форми правління.**
- 3. Нетипові форми державного правління.**
- 4. Історичні різновиди форм державного устрою.**
- 5. Загальнотеоретична характеристика апарату держави.**
 - 5.1. Поняття, природа і призначення державного апарату.
 - 5.2. Співвідношення понять «механізм держави» і «апарат держави».
 - 5.3. Структура державного апарату.
- 6. Орган держави: поняття, ознаки, види.**
 - 6.1. Поняття та ознаки органу держави.
 - 6.2. Класифікація органів держави.
 - 6.3. Органи законодавчої, виконавчої і судової влади: загальна характеристика.
- 7. Принципи організації та діяльності державного апарату.**
- 8. Принцип поділу державної влади.**
 - 8.1. Правова держава та проблеми взаємодії і поділу різних гілок влади.
 - 8.2. Система взаємних стримувань і протигаг як умова реалізації принципу поділу влади.
 - 8.3. Співвідношення законодавчої, виконавчої та судової влади в сучасній Україні.
- 9. Поняття та сутність правоохоронної функції держави.**
- 10. Співвідношення понять «правоохоронна функція держави» та «правоохоронна діяльність».**

11. Суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави.

11.1. Реалізація правоохоронної функції держави як пріоритетний напрямок діяльності Президента України.

11.2. Реалізація правоохоронної функції держави органами Національної поліції.

11.3. Завдання і повноваження прокуратури та Служби безпеки України щодо забезпечення правоохоронної функції держави.

11.4. Органи судової влади України як один із суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави.

11.5. Інші органи держави як суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави.

Ключові поняття: форма держави, форма державного правління, форма державного устрою, державний режим, монархія, необмежена (абсолютна) монархія, обмежена (конституційна) монархія, дуалістична монархія, парламентська монархія, республіка, президентська республіка, парламентська республіка, змішана республіка, унітарна держава, федерація, конфедерація, демократичний режим, тоталітарний режим, авторитарний режим, механізм держави, апарат держави, орган держави, правоохоронна функція держави, суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави, правоохоронна діяльність.

Теоретико-аналітичне завдання:

1. Чи може існувати правоохоронна діяльність без реалізації правоохоронної функції держави?

2. Проаналізуйте, чи дотримується в Україні принцип поділу влади після конституційних змін протягом 2016–2024 рр. Наведіть приклади.

Схематичне завдання:

Зобразіть у вигляді схеми систему стримувань і противаг в Україні.

Питання для самоконтролю:

1. В чому полягає співвідношення типу, змісту і форми держави?

2. Яким чином проявляється загальноісторичне і національне у формі держави?

3. Охарактеризуйте історію розвитку монархічної форми правління.

4. Охарактеризуйте історію розвитку республіканської форми правління.

5. Які вам відомі нетипові форми державного правління? В чому їх особливості?

6. Охарактеризуйте історію розвитку форми державного устрою.

7. Охарактеризуйте проблеми державного режиму в сучасному світі та в Україні.

8. Назвіть та охарактеризуйте основні принципи організації та діяльності апарату сучасної держави.

9. Охарактеризуйте основні етапи розвитку теорії поділу державної влади.

10. Які основні вимоги принципу законності щодо організації та діяльності апарату сучасної держави?

11. Які основні вимоги принципу демократизму щодо організації та діяльності апарату сучасної держави?

12. Які основні вимоги принципу гласності щодо організації та діяльності апарату сучасної держави?

13. Які органи в Україні належать до суб'єктів реалізації правоохоронної функції

держави?

14. Які особливості правового статусу Національної поліції як суб'єкта правоохоронної функції держави?

15. Яку роль відіграє Служба безпеки України у забезпеченні правоохоронної функції держави?

16. Які функції виконує прокуратура в системі суб'єктів правоохоронної діяльності?

17. Які права та обов'язки мають суб'єкти, що здійснюють правоохоронну функцію держави?

Література

1. Теорія держави і права в схемах та таблицях: навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. — К.: «Хай-Тек Прес», 2020. — 296 с.
2. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
3. Судові та правоохоронні органи України : підручник / В. В. Дараган, О. П. Бойко, Т. Г. Бадалова та ін.; 2-е вид., доп. і перероб.— Дніпро : ДДУВС, 2023. – 436 с.
4. Тицька Я. О. Теорія держави і права : навчальний посібник / Я. О. Тицька, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва, Н. В. Атаманова, Н. Б. Арабаджи. Міжнародний гуманітарний ун-т. – Одеса, 2021. - 193 с.
5. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
6. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. П. Власенко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с.
7. Бобровник С.В. Загальна теорія права: академічний курс. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
8. Загальна теорія права : підручник / О. В. Петришин, В. В. Лемак, С. І. Максимов та ін.; Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 568 с.
9. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
10. Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник / М. А. Макаров, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, Ю. В. Терещенко, С. В. Харченко. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. - 656 с.
11. Муляр Г. В. Діяльність органів Національної поліції України в умовах правового режиму воєнного стану. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Сер.: Юриспруденція. 2023. № 61. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc61/61_2023.pdf#page=13
12. Белов Д.М., Швед І.І., Белова М.В. Правоохоронна функція держави: роль та місце органів прокуратури. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО.2023. Випуск 76. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/4.pdf>
13. Савицька Н. А. Правоохоронна функція держави та роль нотаріату в її реалізації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2019. № 42. том 1. URL:

ТЕМА 3. СУТНІСТЬ ТА ЦІННІСТЬ ПРАВА. ПРАВОВА ДЕРЖАВА ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА

10 год.

Тема присвячена розумінню права як дуже складного суспільного явища, визначенню поняття та з'ясуванню сутності і соціальної цінності права. Визначення сутності права включає аналіз різноманітних концепцій та підходів до праворозуміння. В зв'язку з цим здобувачі повинні з'ясувати зміст, основні принципи, обґрунтовані та необґрунтовані положення теорії природного права, позитивістської теорії права, соціологічної, психологічної теорій права, історичної школи права, теорії інституціоналізму та солідаризму в праві тощо.

Концепція правової держави серед інших посідає важливе місце, оскільки це ідеал, до якого прагнуть сучасні держави, втілюючи в практику конституційні положення правової держави, її ознаки і принципи. Ця тема є основоположною для розуміння сучасного державного управління, демократії та правової культури, на якій ґрунтується функціонування багатьох держав, включаючи Україну. Складовим елементом принципу верховенства права є принцип верховенства Конституції і законів, який теж має бути предметом розгляду. Правова держава і верховенство права є ключовими концепціями, головна відмінність між якими полягає в тому, що правова держава зосереджується на організації державної влади відповідно до закону, тоді як верховенство права більше акцентує увагу на якості самих законів та їх справедливому застосуванні.

Питання для самостійної роботи:

1. Співвідношення права і держави
2. Причини різноманітності підходів до праворозуміння.
3. Теорія природного права.
4. Позитивістська теорія права. Нормативізм.
5. Соціологічна теорія права.
6. Психологічна концепція права.
7. Історична школа права.
8. Теорія інституціоналізму.
9. Теорія солідаризму в праві.
10. Інтегративний підхід до праворозуміння.
- 11. Загальна характеристика концепції правової держави.**
 - 11.1. Основні етапи розвитку ідеї та концепції правової держави.
 - 11.2. Поняття, суть і значення концепції правової держави.
- 12. Розвиток концептуальних основ верховенства права.**
- 13. Принцип верховенства права як одна з основних ознак правової держави.**
 - 13.1. Суть принципу верховенства права.
 - 13.2. Проблеми співвідношення принципу верховенства права і принципу верховенства закону.

Ключові поняття: право, природне право, позитивне право, праворозуміння, сутність права, соціальне призначення права, цінність права, правова держава, верховенство права, громадянське суспільство.

Теоретико-аналітичне завдання:

Які ключові проблеми постають у процесі реалізації принципу верховенства права в Україні та якими можуть бути шляхи їх подолання?

Схематичне завдання:

Зобразіть у вигляді таблиці співвідношення принципу верховенства права та принципу верховенства закону.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні чинники зумовлюють різноманітність підходів до розуміння права?
2. Сформулюйте ключові положення теорії природного права та поясніть їх значення для сучасної юриспруденції.
3. У чому полягає суть позитивістської теорії права? Які її основні принципи?
4. Назвіть і коротко охарактеризуйте основні положення нормативізму як правової теорії.
5. В чому полягає суть соціологічної теорії права? Які її основні ідеї?
6. Які основні положення психологічної концепції права?
7. Які історичні та філософські витоки ідеї верховенства права в державно-правовій думці?
8. Охарактеризуйте основні етапи розвитку концепції верховенства права у світовій та українській правовій традиції.
9. У чому полягає зміст принципу верховенства права? Яке його значення для правової системи?
10. Як співвідносяться принцип верховенства права та принцип верховенства закону? У чому полягають їхні відмінності та взаємозв'язок?

Література

1. Томкіна О. О. Верховенство права як основоположний конституційний принцип законодавчої діяльності. Нове українське право. 2022. № 2. С. 112-119.
2. Коваль І.Ф. Реалізація принципу верховенства права при застосуванні способів захисту прав та інтересів. Правничий часопис Донецького університету. 2019. № 2. С. 26-33 .DOI: <https://doi.org/10.31558/2518-7953.2019.2.4>
3. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
4. Тополевський Р. Б. Теорія держави і права : навч. посібник / Р. Б. Тополевський, Н. В. Федіна. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.

5. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
6. Тицька Я. О. Теорія держави і права : навчальний посібник / Я. О. Тицька, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва, Н. В. Атаманова, Н. Б. Арабаджи. Міжнародний гуманітарний ун-т. – Одеса, 2021. - 193 с.
7. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
8. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2021. – 568 с.
9. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
10. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
11. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій / М. М. Пендюра. – К. : 7БЦ, 2023. 468 с.
12. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Теорія права: стан і перспективи. К.: Університет «Україна», 2022. 208 с.
13. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.
14. Фатхутдінова О.В., Куненко І.С., Максимова Л.О., Хлабистова К.В. Теорія держави і права : підручник. К.: КНТ, 2022. 328 с.
15. Сінькевич О.В. Функції права: конституційний вимір. Юридичний вісник. 2020. №1. С. 24-30.
16. Томкіна О. О. Верховенство права як основоположний конституційний принцип законодавчої діяльності. Нове українське право. 2022. № 2. С. 112-119.

ТЕМА 4. ПРИНЦИПИ ПРАВА. НОРМА ПРАВА. ДЖЕРЕЛА ПРАВА. НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АКТ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА

10 год.

Важливе місце у вивченні теми посідають принципи права, які становлять фундаментальні ідеї та засади, що визначають зміст та спрямованість всієї правової системи держави. Принципи права виконують роль ідеологічних та методологічних орієнтирів у процесі нормотворчості, тлумачення та застосування права. До базових принципів належать справедливість, рівність перед законом, гуманізм, законність, демократизм та інші.

Особливої уваги потребує аналіз принципу верховенства права, який у сучасному праворозумінні передбачає пріоритет прав людини, обмеження державної влади правом, наявність незалежного і неупередженого суду, рівність усіх перед законом. Здобувачам слід розкрити зміст цього принципу, а також з'ясувати проблематику співвідношення верховенства права і верховенства закону, підкресливши неприпустимість ототожнення цих понять. Доцільним є й аналіз особливостей реалізації принципу верховенства права в умовах становлення правової держави в Україні.

У даній темі здобувачі повинні детально ознайомитися з класифікацією типових та нетипових норм права за різними критеріями, зокрема за ступенем визначеності, за складом тощо. Ототожнення поняття норми права, що відноситься до змісту права, з поняттям статті нормативно-правового акту, що відноситься до зовнішньої форми виразу права, призведе до невірної розуміння внутрішньої будови юридичної норми. Тому слід чітко визначити основні випадки співвідношення норми права та статті нормативно-правового акту, а також знати способи викладення норм права в статтях нормативно-правового акту: пряма, відсильна, бланкетна. Також слід звернути особливу увагу на відмінність правових норм від інших соціальних норм, а також визначення соціального буття правових норм.

При опрацюванні питань про джерела права, перш за все, необхідно усвідомити поняття джерела (форми) права, надати характеристику основних видів джерел права в Україні, а також проаналізувати їх практику застосування. Нормативно-правовий акт як основне джерело права в нашій державі має чітко визначені межі темпоральної дії, а також дії його в просторі та за колом осіб. Здобувачі повинні чітко визначити основні положення, що характеризують дію нормативно-правових актів в часі, просторі і за колом осіб. Причому, аналіз вказаних та інших питань слід ілюструвати на прикладах з чинного законодавства та юридичної практики.

Питання для самостійної роботи:

1. Поняття, суть та класифікація принципів права.

2. Характеристика основних видів принципів права.

2.1. Загальнолюдські (цивілізаційні) принципи права.

2.2. Загальні (основоположні) принципи права.

2.3. Галузеві, міжгалузеві принципи права та принципи інститутів права.

3. Поняття, зміст та структура принципу верховенства права.

3.1. Поняття, зміст та значення принципу верховенства права.

3.2. Характеристика основних складових верховенства права.

3.2.1. Повага до прав і свобод людини

3.2.2. Верховенство конституції

3.2.3. Принцип розподілу влади

3.2.4. Законність

3.2.5. Обмеження дискреційних повноважень

3.2.6. Принцип рівності у правах (рівноправності) та рівності всіх перед законом

3.2.7. Принцип юридичної визначеності

3.2.8. Принцип захисту довіри

3.2.9. Принцип пропорційності

3.2.10. Незалежність суду і суддів

4. Класифікація норм права.

4.1. Класифікація типових норм права.

4.2. Спеціалізовані (нетипові) норми права.

5. Зовнішнє вираження правових норм.

5.1. Співвідношення норми права і статті нормативно-правового акту.

5.2. Способи (форми) викладу правових норм у джерелах права.

5.3. Норма права і нормативний припис.

6. Відмінність правових норм від інших соціальних норм.

7. Система джерел (форм) права України.

8. Поняття юридичної дії нормативно-правових актів та необхідність її чіткого визначення.

9. Дія нормативно-правових актів в часі.

9.1. Загальні правила початку і закінчення дії нормативно-правових актів в часі.

9.2. Набрання чинності законів України.

9.3. Порядок набрання чинності підзаконних актів України.

9.4. Напрям дії нормативно-правових актів в часі.

9.5. Особливості та межі зворотної дії нормативно-правових актів в часі.

10. Дія нормативно-правових актів за колом осіб.

11. Дія нормативно-правових актів в просторі. Територіальна та екстериторіальна дія нормативно-правового акту.

Ключові поняття: принципи права, принцип верховенства права, норма права, соціальна норма, нормативний припис, джерело (форма) права, нормативно-правовий акт, юридична дія нормативно-правового акту.

Теоретико-аналітичне завдання:

За допомогою прикладів із чинного законодавства України покажіть як одна норма може міститися в кількох статтях, або кілька норм — в одній статті.

Схематичне завдання:

1. Складіть розгорнуту схему системи принципів сучасного українського права.
2. Складіть розгорнуту схему джерел права України (Конституція, закони, підзаконні акти тощо).

Питання для самоконтролю:

1. Що таке принципи права та в чому полягає їхня сутність?
2. Яке значення принципів права у правовій системі?
3. У чому полягає відмінність між загальносоціальними та спеціально-юридичними принципами?
4. Які приклади галузевих і міжгалузевих принципів права можна назвати?
5. Що таке принцип верховенства права?
6. У чому полягає зміст і значення принципу верховенства права?
7. Які основні складові принципу верховенства права ви знаєте?
8. У чому полягає суть принципу розподілу влади?
9. Як розуміти принцип законності?
10. У чому полягає принцип юридичної визначеності?
11. За якими критеріями поділяють типові норми права?
12. Наведіть класифікацію спеціалізованих (нетипових) норм права.
13. Як співвідносяться між собою норма права і стаття нормативно-правового акту?
14. Перелічіть основні способи (форми) викладу правових норм у джерелах права.
15. Які основні риси соціальних норм?
16. Назвіть основні види соціальних норм та охарактеризуйте їх.

17. В чому проявляється взаємозв'язок та взаємодія норм права і моралі?
18. Як співвідносяться між собою норми-звичаї і норми права?
19. Назвіть основні аспекти взаємодії корпоративних норм і норм права.
20. Які особливості норм права?
21. В чому проявляється соціальне буття правових норм?
22. Охарактеризуйте систему джерел (форм) права України.
23. Визначте поняття юридичної дії нормативно-правових актів.
24. В чому полягає необхідність чіткого визначення дії нормативно-правових актів.
25. Які основні правила дії нормативно-правових актів в часі?
26. Назвіть основні положення дії нормативно-правових актів за колом осіб.
27. Які основні положення дії нормативно-правових актів в просторі?

Література

1. Томкіна О. О. Верховенство права як основоположний конституційний принцип законодавчої діяльності. Нове українське право. 2022. № 2. С. 112-119.
2. Коваль І.Ф. Реалізація принципу верховенства права при застосуванні способів захисту прав та інтересів. Правничий часопис Донецького університету. 2019. № 2. С. 26-33 .
3. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
4. Тицька Я. О. Теорія держави і права : навчальний посібник / Я. О. Тицька, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва, Н. В. Атаманова, Н. Б. Арабаджи. Міжнародний гуманітарний ун-т. – Одеса, 2021. - 193 с.
5. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
6. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. П. Власенко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с.
7. Бобровник С.В. Загальна теорія права: академічний курс. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
8. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2021. – 568 с.
9. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
10. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
11. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій / М. М. Пендюра. – К. : 7БЦ, 2023. 468 с.
12. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Теорія права: стан і перспективи. К.: Університет «Україна», 2022. 208 с.
13. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.

ТЕМА 5. ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВОВИХ НОРМ.

12 год.

Метою вивчення цієї теми є формування знань про правила тлумачення нормативно-правових актів, а також оволодіння здобувачами вміннями та навичками застосування цих правил при з'ясуванні змісту нормативних положень. Аналіз тлумачення правових норм слід розпочати з визначення його поняття, мети, необхідності, значення та функцій. Особливу увагу варто приділити вивченню питання класифікації тлумачення правових норм, а також здійснити детальне дослідження характерних рис та особливостей різних видів тлумачення норм права (за суб'єктами тлумачення правових норм, за обсягом тощо). Для глибшого усвідомлення суті інтерпретаційно-правової діяльності слід детально проаналізувати розроблені теорією та апробовані практикою способи та прийоми тлумачення правових норм. При цьому особливу увагу слід присвятити філологічному (граматичному, мовному), логічному та системному способам тлумачення правових норм. Крім того, аналізу слід піддати телеологічний (цільовий) та історичний способи тлумачення правових норм.

Доцільним видається здійснити аналіз основних проблем застосування правових норм (прогалини в праві та юридичні колізії), дослідити способи їх усунення і подолання, зокрема аналогію права та аналогію закону як способи подолання прогалин в праві, а також субсидіарне застосування норм права. Крім того, слід визначити поняття та види юридичних протиріч, в тому числі і юридичних колізій, а також ознайомитись з причинами їх виникнення та способами їх запобігання чи подолання.

Питання для самостійної роботи:

1. Загальна характеристика тлумачення правових норм.

- 1.1. Поняття та значення тлумачення правових норм.
- 1.2. Підстави тлумачення правових норм.
- 1.3. Функції тлумачення правових норм.

2. Види тлумачення правових норм.

- 2.1. Види тлумачення норм права за суб'єктами.
- 2.2. Види тлумачення правових норм за обсягом.
- 2.3. Інші класифікації тлумачення правових норм.

3. Способи тлумачення правових норм.

- 3.1. Філологічний (текстуальний, граматичний) спосіб тлумачення правових норм: поняття та правила.
- 3.2. Поняття та основні правила логічного способу тлумачення правових норм.
- 3.3. Системний, телеологічний, історичний та інші способи тлумачення правових норм.

4. Застосування правових норм у випадку прогалин в праві та юридичних колізій.

4.1. Аналогія права та аналогія закону як способи подолання прогалин в праві та законі.

4.2. Субсидіарне застосування норм права.

4.3. Юридичні колізії та способи їх подолання.

Ключові поняття: тлумачення правових норм; спосіб тлумачення правових норм, інтерпретаційно-правовий акт, реалізація правових норм, застосування правових норм, юридичні колізії, аналогія права, аналогія закону.

Схематичне завдання:

1. Складіть розгорнуту схему класифікації видів тлумачення правових норм за різними критеріями.

2. Складіть розгорнуту схему класифікації суб'єктів тлумачення правових норм за різними критеріями.

Практичне завдання:

Стаття 81 Земельного кодексу України.

Право власності на землю громадян

1. Громадяни України набувають права власності на земельні ділянки на підставі:
а) придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами;

б) безоплатної передачі із земель державної і комунальної власності;

в) приватизації земельних ділянок, що були раніше надані їм у користування;

г) прийняття спадщини;

г) виділення в натурі (на місцевості) належної їм земельної частки (паю).

2. Іноземці та особи без громадянства можуть набувати права власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення в межах населених пунктів, а також на земельні ділянки несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належать їм на праві приватної власності.

3. Іноземці та особи без громадянства можуть набувати права власності на земельні ділянки відповідно до частини другої цієї статті у разі:

а) придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими цивільно-правовими угодами;

б) викупу земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належать їм на праві власності;

в) прийняття спадщини.

4. Землі сільськогосподарського призначення, прийняті у спадщину іноземцями, а також особами без громадянства, протягом року підлягають відчуженню.

З врахуванням логічного способу тлумачення нормативних положень встановіть, які види земельних ділянок можуть набуватися у власність іноземцями і особами без громадянства? Чи є серед вказаних норм спеціальна правова норма? Якщо так, то чи є конкуренція між загальними і спеціальними нормами?

Питання для самоконтролю:

1. Яка мета тлумачення правових норм?
2. Перелічіть функції тлумачення правових норм.
3. Що таке тлумачення норм права?
4. Які суб'єкти здійснюють тлумачення норм права?
5. За якими критеріями класифікують види тлумачення?
6. Що таке офіційне тлумачення? Які його різновиди?
7. У чому полягає різниця між автентичним та делегованим тлумаченням?
8. Що таке нормативне (загальне) та казуальне (індивідуальне) тлумачення?
9. Чим відрізняється неофіційне тлумачення від офіційного?
10. Що таке акт тлумачення правових норм (інтерпретаційно-правовий акт)?
6. Які види тлумачення правових норм за обсягом?
7. Назвіть та охарактеризуйте основні способи тлумачення правових норм.
8. Що таке прогалини в праві та які їх види?
9. Які вимоги правильного застосування аналогії права?
10. Які вимоги правильного застосування аналогії закону?
11. В чому суть субсидіарного застосування норм права?
12. Здійсніть правову характеристику юридичних протиріч, назвіть їх причини та охарактеризуйте їх види.
13. Дайте визначення юридичних колізій та охарактеризуйте їх види.
14. Які шляхи вирішення юридичних колізій.

Література

1. Січевлюк В.А. Еволюція категорії «правова суб'єктність» (теоретико-прикладні засади): монографія. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2020. 462 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія права і держави. 4-те видання, стереотипне. Підручник. Київ : Алерта, 2021. 528 с.
3. Тополевський Р. Б. Теорія держави і права : навч. посібник / Р. Б. Тополевський, Н. В. Федіна. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 268 с.
4. Теорія держави і права в схемах та таблицях: навчальний посібник / Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. — К.: «Хай-Тек Прес», 2020. — 296 с.
5. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 3-тє вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.
6. Тицька Я. О. Теорія держави і права : навчальний посібник / Я. О. Тицька, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва, Н. В. Атаманова, Н. Б. Арабаджи. Міжнародний гуманітарний ун-т. – Одеса, 2021. - 193 с.
7. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
8. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. П. Власенко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с.
9. Бобровник С.В. Загальна теорія права: академічний курс. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.

10. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2021. – 568 с.
11. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
12. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
13. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій / М. М. Пендюра. – К. : 7БЦ, 2023. 468 с.
14. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Теорія права: стан і перспективи. К.: Університет «Україна», 2022. 208 с.
15. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.
16. Фатхутдінова О.В., Куненко І.С., Максимова Л.О., Хлабистова К.В. Теорія держави і права : підручник. К.: КНТ, 2022. 328 с.

ТЕМА 6. ПРАВОПОРУШЕННЯ. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.

12 год.

Поняття правопорушення знаходить своє відображення в юридичній конструкції складу правопорушення. Причому, вивчення складу правопорушення передбачає ґрунтовний аналіз елементів складу правопорушення (суб'єкта, об'єкта, об'єктивної та суб'єктивної сторони правопорушення).

Правопорушення можна розглядати як негативний аспект правової поведінки, оскільки воно завдає шкоди не лише окремим особам, але й суспільству в цілому. Розуміння того, що таке правопорушення, які є його види та які наслідки воно тягне за собою, є важливим для формування правосвідомості громадян і забезпечення правопорядку.

Аналіз юридичної відповідальності слід розпочати з визначення поняття, сутності, природи, мети, функцій та принципів юридичної відповідальності. Крім того, здобувачі повинні розглянути питання щодо підстав та стадій застосування юридичної відповідальності, реалізації юридичної відповідальності з визначенням підстав виключення, обмеження і звільнення від юридичної відповідальності, а також здійснити загальну характеристику основних видів юридичної відповідальності.

Питання для самостійної роботи:

1. Поняття складу правопорушення.

2. Елементи складу правопорушення.

2.1. Суб'єкт правопорушення.

2.2. Об'єкт правопорушення.

2.3. Об'єктивна сторона правопорушення.

2.4. Суб'єктивна сторона правопорушення.

3. Юридична відповідальність.

3.1. Поняття, сутність та природа юридичної відповідальності.

3.2. Юридична відповідальність і державний примус.

- 3.3. Мета, функції та принципи юридичної відповідальності.
- 3.4. Підстави та стадії застосування юридичної відповідальності.
- 3.5. Реалізація юридичної відповідальності. Підстави виключення, обмеження і звільнення від юридичної відповідальності.
- 3.6. Види юридичної відповідальності.

Ключові поняття: правопорушення, склад правопорушення, суб'єкт правопорушення, об'єкт правопорушення, об'єктивна сторона правопорушення, суб'єктивна сторона правопорушення, юридична відповідальність, принципи юридичної відповідальності, стадії застосування юридичної відповідальності.

Схематичне завдання:

1. Складіть розгорнуту схему класифікації видів юридичної відповідальності за різними критеріями.
2. Складіть розгорнуту схему стадій застосування юридичної відповідальності.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке склад правопорушення?
2. Що таке об'єкт правопорушення?
3. Назвіть основні ознаки об'єктивної сторони правопорушення.
4. Що таке суб'єкт правопорушення?
5. Назвіть ознаки суб'єктивної сторони правопорушення.
6. Що таке соціальна відповідальність?
7. Охарактеризуйте основні види соціальної відповідальності.
8. Визначте місце юридичної відповідальності в системі соціальної відповідальності.
9. Що таке юридична відповідальність?
10. В чому полягає сутність та природа юридичної відповідальності?
11. Назвіть принципи юридичної відповідальності.
12. В чому полягає мета та функції юридичної відповідальності?
13. Визначте підстави застосування юридичної відповідальності.
14. Які стадії застосування юридичної відповідальності?
15. Назвіть підстави виключення, обмеження та звільнення від юридичної відповідальності.
16. Визначте співвідношення юридичної відповідальності і державного примусу.
17. Охарактеризуйте основні види юридичної відповідальності

Література

1. Каленіченко Л. І. Юридична відповідальність: поняття, ознаки. Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 1. С. 12-17.
2. Кальян О. С., Мисак О. І. Юридична відповідальність: проблеми системного розуміння. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2019. Вип. 59. С. 51-54.
3. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.

4. Теорія держави та права : навч. посіб. / В. П. Власенко та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева. Київ : 7БЦ, 2022. 472 с.
5. Бобровник С.В. Загальна теорія права: академічний курс. К.: Юрінком Інтер, 2021. 576 с.
6. Загальна теорія права : підручник / [О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2021. – 568 с.
7. Каткова Т.Г. Теорія держави і права : навчальний посібник у визначеннях і таблицях. К.: Право, 2020. 96 с.
8. Кельман М. С. Загальна теорія права : підручник. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 742 с.
9. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій / М. М. Пендюра. – К. : 7БЦ, 2023. 468 с.
10. Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Теорія права: стан і перспективи. К.: Університет «Україна», 2022. 208 с.
11. Машков А. Д. Теорія держави і права: підручник. Київ: Алерта, 2024. 452 с.
12. Фатхутдінова О.В., Куненко І.С., Максимова Л.О., Хлабистова К.В. Теорія держави і права : підручник. К.: КНТ, 2022. 328 с.